

Tomaž Pavlin

Stoletnica odbojke na Slovenskem

Izvleček

Slovenska odbojka v letu 2024 zaznamuje stoletnico svoje športne prisotnosti na Slovenskem, v članku tako orišemo pojav, začetke in razvoj. V uvodu poudarimo nastanek ali inovacijo igre, ki so jo poimenovali odbojka in je hitro prerasla v športno panogo. Začetki na Slovenskem so vezani na »tečaj za igre« Rdečega križa v letu 1924, ki je dokumentiran s prošnjo Ljubljanskemu Sokolu za najem telovadišča za izvedbo tečaja, na tečaju pa je bila tečajnikom predstavljena tudi odbojka. Ta se je zatem hitro razširila, tako rekreativno kot strokovno, za strokovni razvoj pa je bila ključna uvrstitev odbojke v sklop sokolske vadbe. S sokolstvom, ki je bila vsedržavna organizacija, se je nova igra ali panoga razširila tako v državnem merilu kot tudi v šolstvu, saj je bila sokolska organizacija pomemben sooblikovalec šolske telesne vzgoje. Z osvoboditvijo leta 1945 je odbojka v novih politično-druženih in tudi športnih okoliščinah začela organizacijsko pot v samostojno športno panogo s tekmovalnim vrhuncem v slovenskem poosamosvojitvenem obdobju.

Ključne besede: odbojka, šport, sokol, telovadba, organizacija

Odbojka se je v petdesetih in šestdesetih letih širila po Sloveniji, prizor s tekme na kamniškem, 1962 (Hrani: OK Kamnik).

Centenary of volleyball in Slovenia

Abstract

In 2024, Slovenian volleyball celebrates its centenary in Slovenia and in this article we outline the phenomenon, its origins and development. In the introduction we highlight the origin or innovation of the game, which was called volleyball and quickly grew into a sport. The beginnings in Slovenia are linked to the Red Cross "Games Course" in 1924, which is documented by a request to the Ljubljana Sokol society to rent a gym for the course, and volleyball was also introduced to the students during the course. Volleyball spread quickly afterwards, both recreationally and professionally, and the inclusion of volleyball in the Sokol training was crucial for its professional development. With Sokol as a nationwide organisation, the new game spread both nationally and in education, as Sokol was an important co-creator of school physical education. After the liberation in 1945, volleyball, under new political-social as well as sporting circumstances, began its organisational path towards becoming an independent sport. It reached its competitive peak in the Slovenian post-independence period.

Keywords: volleyball, sport, Sokol, physical education, organisation

Odbojka je bila ustvarjena sredi devetdesetih let 19. stoletja v okolju organizacije Krščanskega združenja moške mladine ali z angleško kratico YMCA, natančneje v društvu YMCA Holyoke v ameriški državi Massachusetts, kjer je bil v Springfieldu tudi kolidž YMCA. Glede na geografsko poreklo igre bi lahko rekli, da je odbojka sestrična košarke, kajti v Springfieldu je jeseni oz. pozimi leta 1891 učitelj telesne vzgoje James Naismith izumil košarko – ta se je v devetdesetih letih 19. stoletja hitro razširila po YMCA in ameriškem vzhodu ter se širila v šolstvo, vojsko in civilno družbo. Izumitelj odbojke, William George Morgan, je bil študent v Springfieldu, kjer se je spoznal z Jamesom Naismithom in po študiju dobil mesto vodje telesne vzgoje v YMCA Holyoke. Morgan je za člane, po večini je šlo za biznismene srednjih let z nekoliko preveliko telesno težo, iskal primerno rekreativno igro. Iz tenisa je povzel mrežo in jo dvignil nad glavo v višini povprečnega človeka, iz starejše »igre z žogo« pa je prevzel odbijanje žoge z rokami in za to je bila namesto pretežke košarkarske oblikovana nova lažja žoga. Morgan je igro poimenoval »mintonette« in jo s kolegi in člani YMCA Holyoke predstavil na konferenci vodij oddelkov telesne vzgoje v Springfieldu leta 1896. Po prikazu je bila igra odobrena in predlagano ime »volley ball«, kar naj bi bolj ustrezalo naravi igre – ime je v tako zapisani obliki ostalo vse do leta 1952, ko so besedi združili v enotno ime »volleyball«.

Morgan je v predstavitvi igre poudaril, da je primerna predvsem za telovadnice ali druge vadbene centre, igrati pa jo je mogoče tudi na prostem, pri igri lahko sodeluje poljubno število igralcev in ti morajo žogo z odbijanjem čez mrežo zadržati v zraku, s čimer združuje prvine starejše »igre z žogo« s srednjeveškimi koreninami in tenisa. Igra naj bi, podobno kot košarka, popestrila zimske gimnastične vadbe tako udeležencev izobraževanja na YMCA kot članstva tega združenja, obenem pa naj bi bila primernejša za starejše, saj bi jo lahko igrali tisti, ki si želijo ne tako robustne igre, kakršna je pri košarki, a s podobno stopnjo aktivnosti.

Odbojka se je po svojem nastanku in uvrstitvi v telesnovzgojni program YMCA in YWCA (ženska zveza) hitro širila znotraj njune organiziranosti, pozneje pa tudi v šolstvo in univerzitetno športno življenje ter v ameriško vojsko prek telesnovzgojnih inštruktorjev YMCA, zaposlenih ali delujočih tam. Prek mreže YMCA se je igra širila iz

ZDA, že leta 1900 v Kanado in zatem v druge dele ameriške celine ter na azijski vzhod, kjer je bila leta 1913 vključena v program iger Daljnega vzhoda v Manili (predhodnice azijskih iger).

V Evropi je bila odbojcarska prelomnica prva svetovna vojna. Z vključitvijo ZDA v vojno so ameriški vojaki in drugo vojaško osebje zanesli odbojko na staro celino. Nekateri inštruktorji YMCA in YWCA so po vojni ostali v Evropi ter prispevali k širitvi in igranju po ameriških pravilih. Po letu 1917 so odbojko že igrali v Franciji in Italiji, po vojni pa se je igra širila po celinah, vključno z Rusijo oziroma po revoluciji Sovjetsko zvezo, in tudi že v Afriki, sprva v severni. Leta 1931 je bil v Franciji prvi mednarodni turnir, v posameznih državah pa so bila v tridesetih letih prejšnjega stoletja organizirana prva nacionalna prvenstva in ustanovljene odbojcarske organizacije. Po drugi svetovni vojni in vzpostavitvi mednarodnih odbojcarskih stikov je bila aprila 1947 v Parizu ustanovljena mednarodna odbojcarska zveza (FIVB), ustanovnega kongresa pa so se udeležili tudi jugoslovanski predstavniki. FIVB je leta 1948 organizirala prvo evropsko prvenstvo za moške, leto pozneje sta sledila prvo svetovno prvenstvo za moške in prvo evropsko prvenstvo za ženske, na olimpijskih igrah pa je odbojka debitirala v Tokiu leta 1964 v moški in ženski konkurenci.

Na zahodu ZDA se je igranje odbojke že v dvajsetih letih preneslo tudi na kalifornijske plaže, npr. v Santa Monici, podobno na Havajih in zatem drugih delih ameriške celine. V tridesetih letih so v Kaliforniji ljubitelji tovrstne igre uvedli igranje 2 : 2, temu so sledili prvi turnirji in uveljavitev nove zvrsti odbojke, imenovane »beach volley« ali odbojka na mivki. To novo zvrst je konec osemdesetih let prevzela tudi FIVB in v Atlanti leta 1996 je bila odbojka na mivki prvič del olimpijskega programa. V zadnjem desetletju se je pojavila še nova zvrst – odbojka na snegu.

■ Odbojka na Slovenskem

Pojavno in prvo razvojno obdobje odbojke na Slovenskem sega v čas med obema svetovnima vojnoma, ko so se Slovenci s prevratom razšli z avstro-ogrsko državo in bili soustanovitelji jugoslovanske. S tem aktom

se je reorganiziralo tudi telovadno in športno življenje. Odbojka je bila predstavljena v letih 1921 in 1923 v učbeniku *Gimnastične igre za šole, društva i vojsku* srbskega sokola in učitelja Antonija Brazdila. Prvič jo je poimenoval »leteča lopta«, v drugem ponatisu pa je povzel originalno ime »volley ball«. Podobno je bila odbojka – ali pa oblika odbojke – opisana v priročniku Franja Bučarja *Igre za društva i šole*, izdanem v Zagrebu leta 1925, igro pa je Bučar naslovil »odbijanje lopte preko mreže«. A pomembnejši korak v praktičnem spoznavanju in prakticiranju odbojke, ali pa najpomembnejši po do zdaj znanih in odkritih virih, je bilo organiziranje tečaja »mladinskih iger« podmladka Rdečega križa leta 1924 v Ljubljani, ki ga je vodil Američan William Wieland. V iskanju prostora ali igrišča za izvedbo tečaja je Podmladek Rdečega križa v začetku junija 1924 poslal prošnjo Ljubljanskemu Sokolu, ali bi smeli uporabljati del telovadišča¹ od 18. do 30. junija »v svrhu tečaja za mladinske igre, katerega bi vodil g. Wieland, poslan od Lige društev Rdečega križa v Parizu. Tečaja se bodo udeleževali člani Podmladka na ljubljanskih srednjih šolah in telovadni učitelji.« Ljubljanski Sokol je prošnjo odobril in posredno odprl pot odbojki, ki se je kmalu zatem začela širiti med mladimi obeh spolov kot rekreativna igra na prostem, na kopališčih, med skavti in gozdovniki, verjetno pa tudi med športniki, čeprav organiziranja sekcij odbojke v športnih klubih v tem obdobju še ni zaznati. Za dolgoročni panožni in strokovni razvoj je bila ključna odločitev sokolov o uvrstitvi odbojke v sokolsko vadbo v sklopu »iger«, kar je pomenilo tudi uvrstitev odbojke v usposabljanje sokolskih »prednjakov« in »prednjakinj« (ali vaditeljev in vaditeljic) ter ne nazadnje v šolstvo. Strokovno se so slovenski sokoli z odbojko seznanili najprej na tečajih Češkoslovaške sokolske zveze (ČOS), tako je bil npr. leta 1925 na tečaju v Pragi načelnik mariborskih sokolov Franjo Mačus, ki je – po spominu sokolskega kolega Cirila Hočevarja – »iz Prage prinesel odbojko« in so se »telovadci ... za igro navdušili, ker je bilo nekaj novega, pa je šla košarka v sokolskih

¹ Naslednik društva po drugi vojni je bil Partizan Narodni dom, danes ŠD Narodni dom. Predhodnik »letnega telovadišča« je bilo kolesarsko dirkališče ali velodrom, odprt leta 1897. Po krizi organiziranja in financiranja prireditev ter zatonu kolesarskih dirk je bilo dirkališče v prvem desetletju 20. stoletja predano v upravljanje Ljubljanskemu Sokolu, ki ga je preuredil v »letno telovadišče«. V drugi polovici dvajsetih je bil na vzhodnem delu telovadišča proti Celovski cesti zgrajen umetni bazen SK Ilirije.

Odbojka na igrišču društva Sokol IV Ljubljana Bežigrad, začetek tridesetih let (Hrani: Muzej športa)

društvih v pozabo² – Ciril je bil po drugi strani iniciator sokolskega igranja košarke v prvi polovici dvajsetih let v Mariboru in Murski Soboti. V okviru prednjaških tečajev jugoslovanskega sokolstva je bila odbojka v sklopu »iger« vključena že v prednjaški tečaj v Ljubljani septembra in oktobra 1926. Poleti tega leta so se lahko številni slovenski sokoli srečali tudi z javnimi tekmami odbojke v okviru vsesokolskega zleta ČOS v Pragi, ki se ga je udeležilo številno zastopstvo Jugoslovanske sokolske zveze (JSZ). V okviru načrtovanja zleta so češkoslovaški sokoli že leto pred tem seznanili jugoslovanske s turnirjem in pravili v »odbijeni«, a se ga ti, glede na prve odbojkarske korake, še niso bili sposobni udeležiti. Za novo igro so se v domači sokolski stroki, kakor vidimo v zapisih v Sokolskem glasniku, glasilu JSZ, nekaj let uporabljala različna poimenovanja: odbijena – povzeto po Čehih, izpodbijanje, podbijanje, izpodbivka, odbivka, odbijanje in tudi že odbojka, ki je konec dvajsetih let oziroma na začetku tridesetih dokončno prevladal. Neki športni ljubitelj je konec dvajsetih let zagovarjal izvirno ameriško-angleško ime, a so to sokoli zavrnil in poudarjali domače poimenovanje. Leta 1931 je Franjo Mačus napisal priročnik z naslovom *Odbojka*, v slovenskem in srbohrvaškem jeziku, izdala ga je Jugoslovanska sokolska matica (založba sokolov).

² Faksimile pisma v Pavlovič M., *Mejniki slovenske košarke*, Ljubljana: 2000, priloga 2–4.

■ Odbojka v okviru sokolstva

Odbojka se je v drugi polovici dvajsetih let v sokolstvu širila in »že precej udomachila, ker je zanimiva in jako priporočljiva iz telovadnih ozirov«, so poudarili v poročilu mariborske župe (podzveze) leta 1929 in podobno tudi drugod v sokolskih župah na Slovenskem.

Prvo razmeroma skromno igranje ob različnih priložnostih so v drugi polovici dvajsetih let dopolnjevala organizirana tekmovanja v turnirski obliki, ki so jih uvrščali v sokolski program med junijem in oktobrom v tekočem letu. Sledile so prve tekme, v Sokolskem glasniku so prve dokumentirane v letu 1928. Za prva leta igranja je bilo značilno le odbijanje žoge. Kot se je spominjal v svojem zapisu po drugi svetovni vojni o mariborski odbojki Danilo Požar, so v začetnem obdobju igrali brez »tolčenja«, in domneval, da je bila takšna igra za občinstvo morda »zanimivejša, ker je bila žoga več časa v zraku in so bile marsikdaj potrebne duhovite poteze, da si nasprotnika ukanil in mu poslal žogo na nezasedeno mesto v tako zvano »luknjico«. »Prava senzacija« pa je bilo gostovanje češkoslovaškega sokolskega prvaka društva Kromeriž v letu 1931, ki je pokazal, kako se »igra prava ostrá igra odbojke. Videli smo na lastne oči, kar so nam naši visokošolci, ki so študirali v Pragi, pravili: ostró odmerjene žoge, ki so

padale 2 do 3 metre za mrežo.« Po gostovanju Čehov sta se prvina tolčenja in izraz »češke« za tolčene žoge uvedli v igranje in »vsi – ženske in moški, staro in mlado, je hotelo tolči »češke«, se je spominjal Požar. Mariborska odbojka je bila v vzponu in pomenljivo je bilo poročanje v Sokolskem glasniku po gostovanju Mariborčanov v Osijeku leta 1933, ki je poudarilo, da so Mariborčani prikazali odbojko v povsem novi formi, »u savršenoj harmoniji igrača, apsolutni disciplini ... i potpunom tehničkom svladanju«.

Sledilo je prvo organiziranje samostojnega sokolskega odbojkarskega tekmovanja v okviru sokolstva, ki se je po letu 1929 in šestojanuarski diktaturi kralja Aleksandra nadaljevalo v novi sokolski organizaciji Sokol Kraljevine Jugoslavije (SKJ). Odbojka je medtem že postajala redna sokolska dejavnost, pod sokolskim vplivom in novim šolskim zakonom v prvi polovici tridesetih let, ki je utemeljeval telesno vzgojo na sokolskem sistemu, se je vpeljevala tudi v šolsko telesno vzgojo, kolikor so možnosti dopuščale, saj marsikatera sokolska oziroma šolska dvorana tega ni zagotavljala, so jo pa lahko igrali na urejenih igriščih na sokolskih telovadiščih ali tudi ob šolah. Kot primer tega lahko navedemo vsesokolski zlet češkoslovaškega sokolstva v Pragi leta 1938, ko so bile v programu tudi »šolske igre« (odbojka, košarka in hazena). Iz Jugoslavije se je prijavilo okoli 800 srednješolcev in srednješolk višjih razredov 35 gimnazij in učiteljskih, za odbojko pa je bilo prijavljenih skupno približno sto moštev srednješolcev in 30 srednješolk. Ob tem lahko dodamo, da se je odbojka na Slovenskem v drugi polovici tridesetih let širila tudi med katoliškimi telovadci. Ti so bili do leta 1929 združeni v organizaciji Orel, konec tega leta pa so zavrnil vstop v SKJ in bili likvidirani. Ob političnih spremembah po volitvah leta 1935 in vstopu slovenskih katoliških politikov v vlado ter dodelitvi položaja notranjega ministra kleriku Antonu Korošcu so začeli obnavljati katoliška telovadna društva z Zvezo fantovskih organizacij in podobno dekliških. Konec junija 1937 je bila v programu tabora »fantov« v Celju prvič tudi odbojka, ob tem so v časopisu Kres (glasilo zveze) poudarili, da bo ta »odslej na dnevnem redu vsakih tekem«. Udeležba je bila prvič resda skromna, prišla so le ljubljanska društva, zato pa je bilo toliko bolj zaznati težnjo po gojenju odbojke in telovadni širitvi.

SKJ je odbojkarski turnir na državni sokolski ravni vključil v program vsesokolskega

zleta SKJ v Beogradu v letu 1930. Krstni turnir je uspel, zmago so slavili odbojkarji Ljubljanskega Sokola in sledil je nov korak, uvedba »prvenstva za naslov prvaka SKJ«. Prvo tekmovanje te vrste je potekalo septembra 1931 za člane in moški »naraščaj« v Mariboru ter za članice in ženski »naraščaj« v Zagrebu. Nadaljnje tekme za naslov prvaka SKJ so bile leta 1932 za moške v Beogradu in za ženske v Novem Sadu, nato za oba spola obeh starostnih kategorij v letih 1934 v Osijeku, 1935 v Beogradu in 1937 v Zagrebu. Tako so sokoli v tridesetih letih oblikovali tekmovanje po turnirskem sistemu od župne, medžupne do finalne zvezne ravni za oba spola in starostni kategoriji naraščaja in članstva, s sodniškimi zbori in tehničnim odsekom za odbojko v okviru načelstva SKJ, ki ga je vodil F. Mačus. Poleg rednih tekmovalnih turnirjev so pripravljali tudi druge priložnostne ali prijateljske tekme v okviru različnih sokolskih prireditev.

Na prvem samostojnem odbojgarskem tekmovanju za naslov prvaka SKJ so v Mariboru in Zagrebu slavili Mariborčani oziroma vrste Mariborskega Sokola (ali tudi Sokol Matica), tako v kategoriji članov in članic kot »naraščaja« (mladi do 18. leta). Leta 1932 so Mariborčani nadaljevali zmagoviti niz, le »naraščajke« so bile druge za Ljubljancami, podobno je bilo leta 1934, ko so v moškem »naraščaju« slavili Ljubljanci. Leta 1935 so med člani slavili Ljubljanci, pri članicah Mariborčanke, v »naraščaju« pa se je že pokazala konkurenca, saj so pri moškem »naraščaju« zmagali Beograjčani in pri ženskem Celjanke. Leta 1937 so v Zagrebu ponovno slavili mariborski člani in članice, medtem ko za »naraščaj« ni podatkov ali pa so ločili člansko in »naraščajsko« tekmovanje. Zadnje v Sokolskem glasniku dokumentirano tekmovanje pred drugo vojno so bile »medžupne tekme« v Beogradu leta 1940, ki so deloma spominjale na prvenstva SKJ. Udeležile so se jih vrste najboljših društev iz žup Ljubljana, Maribor, Celje, Beograd in Zagreb ter vrsta odbojkarjev sokolskih društev iz Primorja. Med člani so v finalu Zagrebčani premagali Mariborčane, ki pa so v tolažbo prikazali najlepšo igro, je poudaril Sokolski glasnik, med »naraščajci« pa Mariborčani. Vendar pa tega turnirja ne smemo enačiti s prejšnjimi turnirji za naslov prvaka SKJ, ki ga tega leta ni bilo.

Prvaki SKJ so zastopali SKJ na tekmah zvez oziroma tekmah za naslov prvaka Slovenske sokolske zveze. Zveza je prvo tovrstno tekmo organizirala leta 1932 v okviru vsesokolskega zleta ČOS v Pragi, zadnje

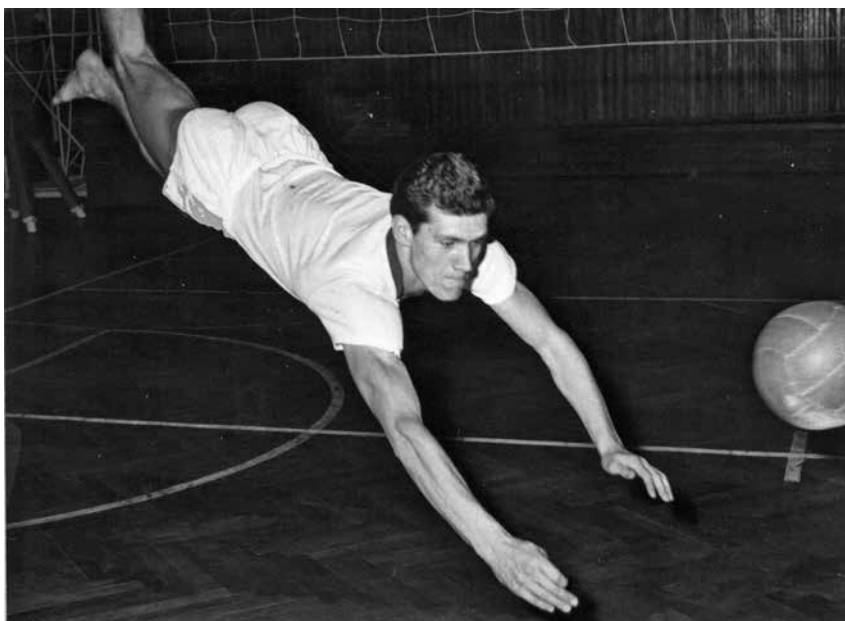
Odbojkarji Ljubljanskega Sokola so leta 1937 zastopali SKJ na tekmah za naslov slovanskega prvaka v Sofiji (Hrani: Muzej športa)

tekmovanje je bilo leta 1938, ponovno ob vsesokolskem zletu ČOS v Pragi. SKJ je gostil slovansko tekmo leta 1934 v Osijeku. Sprva so bile tekme obračun med ČOS in SKJ, leta 1935 so se pridružili odbojkarji bolgarske telovadne zveze Junak, nove članice Slovenske sokolske zveze. Vseskozi so premočno slavili odbojkarji in odbojkarice ČOS, vrste SKJ so bile druge, razen leta 1937 v Sofiji, ko je bila moška vrsta Junaka pred SKJ.

Vzpostavljeno sokolsko odbojgarsko organiziranost in delovanje so prekinili šestopriprilski napad na Jugoslavijo leta 1941, njena kapitulacija in fizična likvidacija države ter okupacija. Slovenska društva in klubi pod nemško in madžarsko zasedbo so bili razpuščeni, namesto njih so bili ustanovljeni novi, okupacijski. V Ljubljanski pokrajini se je ohranila relativna avtonomija športnih organizacij, medtem ko so bila sokolska društva septembra 1941 oblastno ukinjena. Kljub okupaciji in sokolski ukinitvi igranje odbojke ni zamrlo, hkrati pa je bila vključena v program šolske telesne vzgoje in prireditev »Ludi Juveniles« oziroma »medšolske športne igre« ljubljanskih srednješolcev in srednješolk aprila 1943. Novo poglavje sta pomenila ureditev igrišča za odbojko na prostorih Železničarskega športnega kluba Hermes v Spodnji Šiški leta 1943 in organiziranje klubskega odseka za odbojko, kar je bil nov odbojgarski korak ali prvi dokumentirani primer uvedbe odbojke v športnem klubu.

■ Fizkulturni prehod proti športni samostojnosti

Z osvoboditvijo maja 1945 in vzpostavljanjem nove jugoslovanske države, utemeljene na socializmu in federalizmu, je najprej nastopilo obdobje »fizkulture« in fizikturnih društev s sekcijami in aktivni za splošno vadbo in posamezne športne panoge ter državno fizikturno zvezo in republiški fizikturnimi zvezami s strokovnimi odbori za športne panoge. Odbojka je bila združena s košarko v odboru za igre. Odbor je prevzel obnovo in organiziranje odbojke, urejanje igrišč in uvedbo tekmovanj ter registracijo klubov, igralcev in sodnikov na slovenskem ozemlju, ki se je razširilo s priključitvijo Primorske. S »fizkulturo« se je odbojka posredno odvajala od »telovadbe« in pridobivala športno samostojnost v odbojgarskih sekcijah posameznih društev. Za povojno društveno organiziranje je bila sprva značilna sokolska inercija, kakovostno je temeljila na središčih v Mariboru in Ljubljani ter so jo času primerno nadaljevali pod novimi društvenimi imeni. Prvo tekmovanje na republiški ravni je potekalo v okviru »fizikturnega zleta« avgusta 1945, nastopilo je okoli 15 moštev, na državni ravni pa je bilo septembra 1945 organizirano prvo državno prvenstvo, na katerem so se po turnirskem sistemu pomerile republiške reprezentance. V moški konkurenci so bili Slovenci tretji, v ženski pa so Slovenke

Adolf Urnaut, sredi šestdesetih let, ko je igral v vrstah mariborskega Branika (Hrani: Muzeji športa).

zmagale. Leta 1946 so uvedli klubsko tekmovalno po turnirskem sistemu od republiških tekmovanj do finalnega na zvezni ravni. Leta 1949 se je tekmovalni sistem preoblikoval v ligaški sistem z enotno ligo tako na republiški kot državni ravni, kar se je časovno ujemalo s fizikalnim reorganiziranjem. Zaradi trenj znotraj fizikulture in nasprotja med »telovadbo« in »športom« se je fizikalna zveza »decentralizirala«. V letih 1948 in 1949 so bile iz predhodnih strokovnih odborov ustanovljene panožne zveze in med njimi Zveza za športne igre, ki je konec leta 1949 združevala odbojko, košarko in roket. Leta 1949 je bila skladno z decentralizacijo februarja ustanovljena samostojna Odbojarska zveza Jugoslavije (OZJ) s sedežem v Beogradu in mednarodnim članstvom v FIVB. V Sloveniji je bila republiška zveza oziroma Odbojarska zveza Slovenije (OZS) ustanovljena 14. januarja 1950. Prvi predsednik je postal Karel Kajfež. Zveza je v ustanovnem letu združevala 384 športnikov in športnic ter 32 organizacij (sekcij, klubov). Prevzela je skrb za organiziranje in širitev ali množičnost odbojke ter skrb za kakovost z organiziranjem in vodenjem tekmovanj na republiški ravni in sestavo republiških članskih in mladinskih reprezentanc ter tudi skrb za infrastrukturo in urejanje igrišč. V okviru zveze so bili oblikovani zbor sodnikov, zbor trenerjev (pozneje je prerasel v trenersko organizacijo) in strokovna komisija. Z reorganizacijami in samostojnim odbojarskim organiziranjem se je oblikoval enoten tekmovalni sistem

po dvokrožnem ligaškem sistemu in načelu izpadanja z državno ali zvezno in republiški ligami ter kvalifikacijami za vstop v višjo ligo, ki se je ohranjal z občasnimi posegi in spremembami ali prilagajitvami vse do konca jugoslovanske države. Republiško tekmovalje pa je bilo podlaga organiziranju državnih tekmovanj po slovenski osamosvojitvi. Slovenski klubi so se v prvem desetletju še kosali z jugoslovansko konkurenco, Ljubljankinje in Mariborčanke so bile večkrat državne prvakinje in sredi petdesetih let tudi Mariborčani, v šestdesetih pa je slovenska odbojka začela zaostajati. Občuten je bil upad odbojke v Ljubljani. To se je pozneje odrazilo tudi v nizki razvrstitvi odbojke v sklopu (re)evalvacije športov po portoroških sklepih sredi sedemdesetih let. V tem desetletju v prvi zvezni ligi ni bilo slovenskega predstavnika, v začetku osemdesetih so se po dolgih letih v prvo ligo vrnili Mariborčani in Mariborčanke (Branik), poleg njih so bili v posameznih letih prvoligaši tudi odbojkarice z Raven (Fužinar), Novogoričanke in Novomeščani. V jugoslovanski reprezentanci, ki je nastopila na evropskih in svetovnih prvenstvih, so bili v prvem obdobju, to je v petdesetih in šestdesetih letih, v ženskih reprezentancah Anica Flis, Tilka Gajšek, Ančka Megušar in Pavla Hlede, v moških pa Vlado Škerbinjek in Adolf Urnaut, v osemdesetih v ženski reprezentanci Ksenija Pregl, Barbara Kislinger, Alenka Lešnik, Mojca Voh in v moški Darko Lečnik in Andrej Urnaut. Največ nastopov je imel v celotnem obdobju po

drugi svetovni vojni Adolf Urnaut, ki je bil v šestdesetih letih stalni član reprezentančne šesterke.

Z razglasitvijo slovenske samostojnosti konec junija 1991 je bil pred odbojarskimi delavci izziv reorganizacije in mednarodna vključitev. Po agresiji Jugoslovanske narodne armade konec junija 1991 je Športna zveza Slovenije pozvala športne organizacije k začasni prekinitvi športnih dejavnosti, športnike pa k odhodu iz jugoslovanskih reprezentanc. Po večdnevni spopadih sta nastopila premirje in diplomacija s podpisom brionskega moratorija, ki je začasno prekinil osamosvajanje do začetka oktobra tega leta. Z njegovim iztekom se je nadaljevala tako politična kot športna osamosvojitve, OZS se je jeseni 1991 razdružila z OZJ in zaprosila za članstvo v FIVB, kamor je bila sprejeta poleti 1992.

Odbojka se je v poosamosvojitvenem desetletju kljub slabi popotnici portoroških sklepov uvrstila med štiri najpriljubljenejše igre z žogo, bila je vpeta v šolski prostor in nadaljevala se je vzpostavljena strokovnost. Posledično so se reprezentančne vrste prebijale v mednarodnih tekmovanjih s prvo krono, srebrno moško medaljo na evropskem prvenstvu 2015, ter naslednjimi z evropskih in svetovnega prvenstva ter končno tudi uvrstitvijo na olimpijske igre v Parizu 2024, ki zaokrožujejo stoletno odbojarsko pot 1924–2024.

Literatura

1. Arhiv Odbojarske zveze Slovenije.
2. Sokolski glasnik (glasilo Jugoslovanske sokolske zveze in Sokola Kraljevine Jugoslavije), 1924–1941.
3. Prednjak (strokovna priloga Sokolskega glasnika), 1925–1928.
4. Kres (glasilo Zveze fantovskih odsekov), 1937.
5. Polet (glasilo Fizikalne zveze Slovenije), 1949–1951.
6. 10 let športa v svobodi. Ljubljana: Zveza športov Slovenije, 1955.
7. 25 let ŽŠK Hermes 1919-1944. Ljubljana, ŽŠK Hermes, 1944.
8. Krevsel, V. Odbojka: poklic športnega trenerja. Ljubljana: Fakulteta za šport, 1997.
9. Pavlin, T. »Športna zgodba, stkana iz dejavnosti tisočev«: osamosvojitve in šport, tranzicija in dileme. V Četrto stoletja Republike Slovenije – izzivi, dileme, pričakovanja (ur. Šorn M., Gašparič J.). Ljubljana: INZ, 2016, 85–95.
10. Pavlin, T. Oris športne aktivnosti na Slovenskem med drugo svetovno vojno, Šport, XLII, 1955, 4, 33–36.

11. Pavlin, T. Sokolstvo na Slovenskem. V Ko je Soko taj je Jugosloven. Beograd: Muzej istorije Jugoslavije, 2016, 31–51.
12. Odbojka, Enciklopedija fizičke kulture 1. Zagreb: Leksikografski zavod, 1975, 663–675.
13. Sirotnanović, D. Petinšestdeset let odbojke v Jugoslaviji in štirideset let Odbojkarske zveze Jugoslavije. V Bilten 9. tradicionalni turnir v odbojki za pokal SZDL občine Lj.-Center. Ljubljana, 1989, 3–7.
14. Stele, J. Zgodovina odbojke v Ljubljani. V: Bilten 9. tradicionalni turnir v odbojki za pokal SZDL občine Lj.-Center. Ljubljana, 1989, 8–17.
15. Sosič, A. Zgodovina in razvoj slovenske odbojke od leta 1945 do leta 1955. Ljubljana: 2006 (diplomsko delo).
16. Šnuderl, S., Vahtar, Z. in Ule, T. Odbojka. V Zbornik I. SŠK Maribor, SŠD Polet, MŠD Branik 1919-1979. Maribor: MŠD Branik, 1979, 238–256.
17. History-Volleyball, FIVB.com.
18. The Real History of Volleyball – International Volleyball Hall of Fame- Holyoke, Massachusetts, USA. Volleyball.com.

dr. Tomaž Pavlin,
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport,
Muzej športa,
tomaz.pavlin@fsp.uni-lj.si

»Srebrni«, EP 2015 v Bolgariji (Hrani: OZS)